

Motion till riksdagen 2019/20:1534

av **Annika Hirvonen Falk och Pernilla Stålhammar (båda MP)**

Barnahus

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utifrån gjord utvärdering återkomma med förslag till förbättring och förstärkning av barnahusen och minska den ojämlika tillgång för barn i landet som tillhör målgruppen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett utökat antal barnahus och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd och behandling i barnahusens uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka socialtjänstens och andras kunskap om barnahusen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydliggöra barnahusens målgrupp och tillkännager detta för regeringen.

Bakgrund

En viktig grön ingång till människor som har det svårt är att sätta människan i centrum, minimera spill av resurser och se till att människor inte ”faller mellan stolarna” som det brukar uttryckas. Utifrån den här ingången vill vi bland annat inrätta ett socialförsäkringssystem som ger stöd utifrån principen ”en dörr in”, att brukare och patienter ska vara i centrum för hur vård och insatser utformas samt att den enskildes synpunkter och vilja ska vara utgångspunkten. Ett sammanhållet stöd med människan i centrum ökar kvaliteten i stödet och är ofta också betydligt enklare och mer kostnadseffektivt.

Barnahusen är ett gott exempel på hur stöd kan samordnas kring individen. Att barn som utsatts för våld och övergrepp är i centrum och myndighetspersoner som utreder kommer till barnen i stället för tvärtom är en lika enkel som genial utgångspunkt. Fler verksamheter bör ta efter den grundtanken.

Miljöpartiet, såväl som andra partier, har vid ett antal tillfällen motionerat om vikten av att det inrättas fler barnahus. Våren 2013 gjordes ett tillkännagivande i riksdagen, bland annat utifrån en miljöpartistisk motion, där riksdagen uppmanade regeringen att stimulera myndigheternas arbete med att inrätta fler barnahus, med målsättningen att det bör finnas minst ett barnahus i varje län. I tillkännagivandet angavs också att regeringen bör arbeta för att barnahusens uppdrag ska omfatta barn upp till 18 år, att verksamheten ska utvecklas genom forskning och samverkan samt att verksamheten ska utvärderas. Det är glädjande att en bred samsyn har uttryckts i dessa viktiga frågor. Och sedan tillkännagivandet har utvecklingen gått framåt. Barnahusens verksamhet omfattar i dag barn upp till 18 år, en mycket positiv förändring, och våren 2017 konstaterade regeringen att det fanns barnahus i alla län utom Norrbotten, Jämtland och Halland. Så är läget även i dag. Det finns ett 30-tal barnahus i landet. Men alltför många barn som står utan – i dag är det barn i 68 kommuner som inte har tillgång till barnahus.

Hur många barnahus det ska finnas och var dessa ska vara lokaliserade har hittills varit en fråga för berörda myndigheter att bedöma och besluta om. Vår åsikt är som tidigare att det behöver finnas minst ett barnahus i varje län och att barn över hela landet vid behov ska kunna ha tillgång till barnahusets insatser på ett rimligt vis.

Tidigare regeringsuppdrag till Rikspolisstyrelsen, i samverkan med Åklagarmyndigheten, Socialstyrelsen och Rättsmedicinalverket, har genererat nationella riktlinjer för samverkan i barnutredningar och kriterier för verksamheten i barnahusen.

Ny utvärdering av barnahusverksamheten i Sverige

Regeringen gav under 2018 Linköpings universitet genom Barnafrid, ett nationellt kunskapscentrum, i uppdrag att utvärdera barnahusverksamheterna i Sverige. Goda exempel liksom brister skulle tas fram i syfte ”att främja ett kvalitativt och likvärdigt bemötande för brottsutsatta barn, oavsett bostadsort”. Uppdraget redovisades i mars 2019; ”Slutrapport utvärdering av barnahus (s2018/00212/FST).

Utredningen har inte haft i uppgift att föreslå förändringar, vilket möjligen kan anses vara synd. De har dock gjort ett gediget arbete och det finns goda förutsättningar att gå vidare med ett förbättringsarbete utifrån analysen av rapporten. Inte minst är det ett viktigt stöd för de olika barnahusen.

Sammantaget konstateras att det finns många välfungerande verksamheter, men att det finns regionala skillnader i organisation och verksamhet. Några av de främsta bristerna som lyfts fram är otydlighet i riktlinjerna tex gällande tillgång till rättsmedicinsk, barnmedicinsk och ungdomspsykiatrins kompetens.

Det framgår inte i utvärderingen i vilken omfattning krisstöd/behandling saknas, vilket är en brist. Nationell styrning efterfrågas och översikt av de nationella riktlinjerna i samråd med alla barnahusens samverkanspartners. Även certifiering av barnahusen lyfts fram. Målgruppsdefinitionen behöver ses över och att alla barnahus jobbar med dessa. Även syskons tillgång till stöd och behandling lyfts som olika i landet. Problematiskt är också att åldersgruppen 15–18 inte nödvändigtvis kommer i kontakt med barnahus.

Vi hoppas att regeringen i närtid återkommer med förslag till förbättring och förstärkning av barnahusen utifrån rapporten och samtidigt minskar den ojämlika tillgång till insatser för barn i landet som tillhör målgruppen.

Nedan lyfter vi några teman som vi sedan tidigare identifierat som viktiga i det fortsatta arbetet med att förbättra barnhusen.

Bristande stöd till våldsutsatta barn

För barn som har varit utsatta för våld eller andra övergrepp, eller är brottsoffer i familjer där våld förekommer, är den rättsliga processen och hur den fungerar mycket viktig. Minst lika viktigt är att barnet får stöd och behandlingsinsatser för att kunna bearbeta vad det har varit med om, inte minst i syfte att kunna gå vidare i livet utan psykiska men.

I dagsläget ser det dock väldigt olika ut när det gäller insatser, huruvida stöd överhuvudtaget ges, av vilken aktör och i vilken omfattning. Ibland ges insatserna av BUP, ibland kommunen och ibland hänvisas till s.k. Trappanverksamhet som kan ge stöd men inte är en behandlingsinsats. Det är inte alltid barnens behov som avgör vilken insats som ges; istället kan det bero av hur man i respektive kommun och landsting valt att organisera stödet. Utredare Carin Götblad konstaterar i sin utredning (SOU 2014:49) att barn som lever med våld har svårt att få hjälp att bearbeta psykisk ohälsa. Hon påtalar att BUP inte alltid fungerar så som skulle vara önskvärt, att det finns brister vad gäller att erbjuda barn kris- och stödsamtal och att barns behov av råd och stöd inte uppfylls. En liknande bild ges i en rapport från IVO år 2014 där stödet till barn bedömdes vara otillräckligt. Också Rädda Barnen har påpekat behovet av utvecklingsarbete.

I sin kvalitetsgranskning år 2013 lyfte de fram brister i hälso- och sjukvårdens medverkan i barnhusen och att lokal samverkan och lokala överenskommelser inte var ett tillräckligt kraftfullt verktyg för att säkerställa att alla barn får vård och behandling.

Stöd från socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri i barnhusens uppdrag

Vi anser att man bör bygga vidare på barnhusets grundtankar – att barnet ska vara i centrum – och att stödet måste utvecklas. Stödet måste vara sammanhållet kring barnet, såväl den rättsliga processen och krisstödet som det psykosociala stödet och behandlingen efteråt. För barnet är stöd och behandling det som verkligen kan göra skillnad för barnets hälsa och välbefinnande.

Inom barnhusen finns den samlade expertisen, kunskapen och förståelsen för brottens karaktär och vad de får för konsekvenser för barnet. Därför anser vi att det vore rimligt att utöka barnhusens uppdrag till att även innefatta behandlingsinsatser. Utöver att det skulle vara bättre för barnen rent praktiskt skulle det också öka kvaliteten i insatserna och förmodligen minska de administrativa och organisatoriska problem som det delade uppdraget mellan socialtjänst och BUP idag innebär. Redan idag har vissa barnhus barnpsykiatrisk expertis anställd för att erbjuda stöd och behandling. Vi anser att det bör fungera så på alla barnhus och ingå i barnhusens funktion och uppdrag.

På samma sätt bör insatser som ges av socialtjänsten, såsom exempelvis KIBB som är en modell för att arbeta mot våld i familjer, ingå i barnhusens verksamhet, allt i syfte att skapa ett sammanhållet stöd kring barnet. Det behöver finnas stöd som tar vid när rättsprocessen är över. Det är också viktigt att utveckla arbetet med att säkerställa en trygg hemkomst efter att barnet varit på barnhus på förhör och återvänder till sin familj, något som bland annat Södertälje kommun arbetat med.

Varje barn som är utsatt för våld eller är brottsoffer genom att leva i familjer där våld förekommer ska kunna erbjudas stöd och behandlingsinsatser som utgår från barnhusen. Därmed ska barnen inte heller behöva slussas runt mellan olika aktörer, och alla ska veta att det är till barnhus man kan vända sig.

Öka socialtjänstens och andras kunskap om barnhusen

Barnhusens kunskap och arbetssätt kan med fördel spridas till andra yrkesgrupper utanför verksamheten. I Stockholms stad har man till exempel arbetat med så kallad auskultation för socialsekreterare som arbetar med barn- och ungdomsärenden. Det innebär att socialsekreterare i stadens stadsdelar kan få provjobba ett antal dagar på barnhus för att få en bättre uppfattning om hur verksamheten fungerar och för att bygga professionella relationer. Det både ökar kunskapen och stärker förutsättningarna för en bättre samverkan mellan barnhus och socialtjänsten. Liknande kan man tänka sig för andra yrkeskategorier som träffar barn i sin yrkesutövning. Arbetssättet kan med fördel ingå i konstruktionen för barnhus över hela landet.

Tydliggör barnhusens målgrupp

Enligt de uppgifter vi har tar inte alla barnhus emot barn som enbart bevittnat våld och inte själva varit våldsutsatta. Det inbegrips visserligen i formuleringen, men i praktiken tycks det inte alltid vara så. Det stöds också av vad utredningen från Barnafrid uppmärksammat som menar att gruppen sällan är inkluderad. Vi anser att det behöver bli tydligt att det ska räcka att själv ha bevittnat våld för att ingå i barnhusens målgrupp. Barn som bevittnat eller på annat sätt upplever att en närstående blir utsatt för våld drabbas av samma negativa konsekvenser för hälsa och utveckling som om de själva skulle ha utsatts. Flera studier visar att dessa barn mår sämre än andra barn och att risken för fysisk och psykisk ohälsa ökar på både kort och lång sikt. Detta tas även upp i kommittédirektivet till den utredning som regeringen tillsatte år 2018 för att stärka skyddet för bland annat barn som bevittnar våld eller andra brottsliga handlingar och som presenterade sitt betänkande SOU 2019:32 i juni i år. Utredningen föreslår att en ny benämning, barnfridsbrott, ska införas. Vi välkomnar att dessa barn därmed skulle komma att betraktas som brottsoffer i lagens mening. Att barn som upplevt våld ingår i barnhusens målgrupper och kan få stöd är mycket angeläget.

Även barn som är förövare bör tydligt ingå som målgrupp. Det framgår av riktlinjerna för barnhusen att samverkan även bör omfatta barn som är förövare av sexualbrott när det bedöms lämpligt. I vilken utsträckning det sker ger inte utvärderingen från Barnafrid svar på. Vår inställning är dock att nuvarande formulering är alltför vag. Att barn som är förövare ska ingå i barnhusens målgrupp och kunna ta del av insatser är viktigt, såvida det inte är tydligt att andra riktade insatser bättre fyller dessa barns behov.

Annika Hirvonen Falk (MP)

Pernilla Stålhammar (MP)